

PŘÍRODNÍ PAMÁTKA NA PLACHTĚ 2

Natural landmark Na Plachtě 2

Romana PRAUSOVÁ

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, středisko Pardubice,
tel. 466 79 75 89, e-mail: romana_prausova@nature.cz

Klíčová slova: Na Plachtě, písčiny, vřesoviště, periodické tůně, vojenský prostor

Základní informace o PP Na Plachtě 2

Přírodní památka „Na Plachtě 2“ (dále PP) se rozkládá na jihovýchodním okraji města Hradec Králové v nadmořské výšce 235 až 247 m n. m. PP byla zřízena na pozemcích sloužících obraně státu Ministerstvem životního prostředí vyhláškou č. 81/1998 s účinností od 10.4.1998. Její výměra činí téměř 29 ha. Historicky území sloužilo jako vojenské cvičiště. Některé plochy jsou k těmto účelům využívány i v současné době. V těsné blízkosti sousedí další maloplošné chráněné území – přírodní památka „Na Plachtě 1“, která byla zřízena Radou města Hradec Králové v červnu v roce 1998. Obě zvláště chráněná území tvoří jeden územní celek o celkové výměře 39 ha. V plošně větší přírodní památce Na Plachtě 2 jsou od roku 1999 řízené zásahy pravidelně financovány Ministerstvem životního prostředí. Organizačně a finančně management zajišťuje ministerstvem ŽP pověřená Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, středisko Pardubice ve spolupráci s Muzeem východních Čech v Hradci Králové.

Předmět ochrany

Podstatnou část lokality tvoří písčiny, travníky a vřesoviště, které postupně zarůstající náletovými dřevinami (břízy, osíky, vrby, borovice). Povrch je místy obnažen a rozbrázděn cestami, výmoly a zákopy. V centrální části jsou prohlubně, vzniklé těžbou stavebního materiálu, zaplněné vodou. V chráněném území bylo dosud zaznamenáno přibližně 720 druhů a kříženců vyšších rostlin, 69 druhů mechů, 107 druhů hub a 2300 druhů živočichů, z toho asi 900 druhů brouků, 750 druhů motýlů, 220 druhů blanokřídlých, 47 druhů vážek, 170 druhů dvoukřídlých, 40 druhů měkkýšů, 16 druhů obojživelníků, 5 druhů plazů, 140 druhů ptáků, 14 druhů savců. Při probíhajícím průzkumu jsou každým rokem objevovány nové druhy pro lokalitu (MIKÁT et al. 2004).

Řízené zásahy

Řízené zásahy směřují k potlačení samovolné sukcese (tj. zarůstání náletovými dřevinami, konkurenčně zdatnými travami, bylinami a keři). K běžným a každoročně opakovaným řízeným zásahům patří pravidelné kosení lučních porostů, vyřezávání náletových dřevin v suchém a mokřem vřesovišti, v mokřadech u soustavy tůní, dále čištění nebo prohlubování vodních tůní a mechanické rozrušování půdního povrchu. Kromě tohoto pravidelného managementu, který je realizován v průběhu vegetační sezóny i v období vegetačního klidu s ohledem na ekologické nároky rostlin a živočichů, v PP probíhají jednorázové zásahy, jejichž interval opakování je delší. Patří sem například hloubení zcela nových tůní pomocí mechanizace, vyřezávání vybraných stromů motorovou pilou, budo-

vání zídek pro plazy, vypalování vřesoviště, instalace naučných cedulí apod. Výsledky realizovaných řízených zásahů jsou každoročně sledovány a vyhodnocovány.

Kosení

Pravidelné kosení lučních společenstev umožňuje zachování pestré druhové diverzity a slouží k udržování vitálních populací ohrožených druhů rostlin (např. prstnatec májový – *Dactylorhiza majalis*, hadilka obecná – *Ophioglossum vulgatum*) a živočichů (např. modrásek tečkovaný – *Maculinea teleius*, modrásek bahenní – *Maculinea nausithous*). Pravidelné kosení je využíváno i k útlumu některých expanzivních druhů, např. třtiny křovištní (*Calamagrostis epigeios*) v suchém vřesovišti. Kosení třtiny probíhá 2 x ročně, tj. na začátku kvetení v 1. polovině července a na konci vegetační sezóny na přelomu srpna a září.

Vyřezávání náletových dřevin

Vyřezávání náletových dřevin slouží především k prosvětlení, podpoře bylinného patra a na něj vázaných živočichů, dále k redukci množství produkovaných semen a organického listového opadu (zdroj eutrofizace písčin a vodních tůní).

Mechanické narušování půdního povrchu

Mechanické narušování půdního povrchu úzce souvisí s odstraňováním náletových dřevin. Do poloviny roku 2004 byly při cvičeních vojáků základní vojenské služby pravidelně budovány zákopy (foto 19), občasným pojižděním lehkých vojenských vozidel byly rozrušovány cesty. S útlumem činnosti armády bylo nutné přistoupit k záměrnému mechanickému narušování půdního povrchu ve prospěch ohrožených druhů rostlin a živočichů. Koncem roku 2003 byly předem vymezené plochy PP poježděny vojenskou technikou. Pozitivní výsledky tohoto zásahu se díky vhodnému klimatu dostavily již během vegetační sezóny 2004. Na obnažené ploše v soustavě centrálních tůní se rozšířila populace rosnatky okrouhlosté (*Drosera rotundifolia*), v mělkých periodických tůních na rozježděných cestách se znovu objevily populace žábronožek (rod. *Branchipus*) a listonohů (rod. *Triops*).

Obnova a budování tůní

Při obnově a prohlubování tůní se zpravidla jedná pouze o vyhrabání spadaného organického materiálu, prosvětlení od náletových dřevin (nejčastěji keřových vrb), prokopání zazemněných ploch mezi jednotlivými tůněmi z důvodu zajištění jejich vzájemné komunikace. S využitím těžší mechanizace jsou vybrané tůně prohlubovány nebo rozšiřovány do prostoru. Díky těmto zásahům v lokalitě vzniká celá sukcesní řada tůní v různých stadiu vývoje, na které je vázána řada ohrožených druhů živočichů (např. čolek velký – *Triturus cristatus*, čolek obecný – *Triturus vulgaris*, ropucha obecná – *Bufo bufo*, rosnička zelená – *Hyla arborea*, blatnice skvrnitá – *Pelobates fuscus*, dva druhy „zelených“ a tři druhy „hnědých“ skokanů) a rostlin (např. bublinatka jižní – *Utricularia australis*).

Vypalování vřesoviště

Cílem řízených zásahů realizovaných v suchém vřesovišti je kromě udržování bezlesí také zajišťování regenerace vřesu a ochrany významných druhů rostlin, živočichů vázaných na tento biotop. Tradiční zemědělství podporovalo regeneraci vřesovišť spásáním (okus podporuje růst nových mladých větví) a vypalováním přestárlých porostů (keříčky vřesu se dožívají 15 – 20 let). Oheň sloužil nejen k likvidaci odumírajících keříčků, ale zároveň k odstranění nahromaděného surového humusu, ve kterém semena vřesu nejsou

schopna vyklíčit. Semena vřesu dokonce pro vyklíčení vyžadují krátkodobé působení vysoké teploty (PRAUSOVÁ 2003). Z tohoto důvodu bylo v březnu roku 2000 na vybraných plochách suchého vřesoviště provedeno tzv. zimní vypalování. V následující vegetační sezóně 2001 byla zaznamenána regenerace větévek na keříčcích vřesu, které prošly ohněm. Většina prvních semenáčků vřesu uhynula. V roce 2004 byla v některých vypálených plochách zachycena vyšší pokrývnost vřesu díky množství nových semenáčků.

Zídka pro plazy

Zídka pro plazy byla vybudována v letech 2003 až 2004 v rámci nařízených kompenzačních opatření za zábor louky s výskytem plazů (především ještěrek obecných) pro staveniště obchodního domu LIDL na Brněnské ulici (Nový Hradec Králové). Zídka byla vybudována z pískovcových kamenů původem z Královédvorská poskládaných „na sucho“, proti erozi byla na exponovaných místech zpevněna maltou (foto 20). Kamenná zídka se opírá o val zeminy a písku, který byl zbudován z místního materiálu, vytěženého při hloubení vodní nádrže pro vodní živočichy v roce 2003. Čelo zídky je orientováno k jihu a slouží ke slunění plazů, štěrby mezi kameny a prostory za nimi jsou plazy využívány k úkrytům. Vybudovaná zídka podporuje rozvoj populace ještěrky obecné (*Lacerta agilis*), zdejší úkryty využívá i slepýš křehký (*Anguis fragilis*) a vzácně užovka obojková (*Natrix natrix*) (MIKÁT et al. 2004).

Práce s veřejností a informovanost

Každoročně je v přírodní památce Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, středisko Pardubice a Muzeem východních Čech v Hradci Králové organizována sobotní brigáda ke Dni Země (duben), které se pravidelně účastní děti základních i středních škol, přírodovědně zaměřené oddíly a kluby z Hradce Králové a Jaroměře. Při jarní brigádě probíhá odstraňování malých černých skládek do přistaveného kontejneru (ve spolupráci s vlastníkem pozemku, tj. armádou ČR), dále vyřezávání náletových dřevin a čištění tůní. S jarní brigádou je spojena krátká přírodovědně zaměřená exkurze po přírodní památce.

Protože se přírodní památka nachází na okraji intravilánu města Hradce Králové, je vystavena vysokému tlaku veřejnosti a různých zájmových skupin. Z tohoto důvodu byl v minulých letech ze strany ochrany přírody kladen důraz na informovanost veřejnosti. Přírodní památka byla řádně označena pruhovým značením a státními znaky. U přístupových cest byla umístěna naučná cedule, která návštěvníky seznamuje s předmětem ochrany PP a s ochrannými podmínkami maloplošného chráněného území. Přírodní památkou je vedena naučná stezka s osmi zastávkami, k níž byl na konci roku 2004 vydán barevný průvodce.

Výhledový management přírodní památky

V současné době probíhá zpracování plánu péče o PP Na Plachtě, jehož cílem je usměrnit vývoj PP řízenými zásahy tak, aby byly v jednotlivých biotopech vytvořeny sukcesní řady (tj. několik sukcesních stadií). Bohatá stanovištní diverzita umožní zachování vysoké druhové diverzity celého území včetně dostatečné velikosti a vitality populací ohrožených druhů rostlin a živočichů.

Summary

The natural landmark Na Plachtě 2 is found at the edge of the town Hradec Králové. This locality was used as a military training area till 1998 and it has been protected since. Recent military trainings have been much reduced. Spontaneous succession prevails in each habitat here (dry and wet meadows, dry and wet lowland heaths, annual vegetation of sand dunes, acidophilous

grassland on shallow soils, wetlands and pools). Since 1999 there has been a management to protect the plants' and the animals' communities and the populations of endangered species. Every year The Agency for Nature Conservation ensures regular cutting, elimination of natural seeding, restoration of pools and elimination of landfills. Disposables there are burning dry heath, building new pools, building walls for reptiles, establishing nature trail, editing notices showing round the nature trails etc. It's very important to give enough information about this protected area to public.

Literatura

MIKÁT, M., SAMKOVÁ, V., PRAUSOVÁ, R., MIKÁTOVÁ, B., 2004: Přírodní památka Na Plachtě – průvodce naučnou stezkou. *Olga Čermáková, nakladatelství Hradec Králové.*

PRAUSOVÁ, R., 2003: Monitorování změn biologické rozmanitosti v PP Na Plachtě. Závěrečná zpráva dílčího úkolu grantu VaV 610/10/00. [Depon. In: AOPK ČR, Pardubice]. Rezervační kniha PP Na Plachtě [Depon. In: AOPK ČR, Pardubice].

Vyhláška ministerstva životního prostředí ČR č. 395/1992 Sb., Zákon č. 114/1992 Sb. (ve znění pozdějších předpisů).

+ foto v barevné příloze

Došlo: 10.1.2005

